

การกำหนดปริมาณนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ เพื่อลดผลกระทบจากการเป็นแหล่งนันทนาการ และแหล่งท่องเที่ยว

อดิศักดิ์ มัตเตซ *

บทคัดย่อ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวถือว่าเป็นอุตสาหกรรมที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก และยังเป็นกิจกรรมนันทนาการในลำดับต้นๆ ที่คนไทยเองก็เลือกปฏิบัติเมื่อมีเวลาว่างจากการทำงาน ซึ่งมักจะเลือกเดินทางในช่วงวันหยุดเสาร์ – อาทิตย์ หรือวันหยุดเทศกาลที่เป็นวันหยุดยาวติดต่อกัน จึงทำให้สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ มีผู้คนไปท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรในสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เป็นจำนวนมาก แม้ว่าการท่องเที่ยวจะสร้างรายได้เป็นจำนวนมาก แต่ก็ทำลายทรัพยากรธรรมชาติมากด้วยเช่นกัน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรให้ความสำคัญในการรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านี้ไว้เพื่อให้การสร้างรายได้ด้วยการท่องเที่ยวยังคงอยู่และลดการทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติให้น้อยลง

บทนำ

แนวทางการกำหนดปริมาณนักท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นแหล่งนันทนาการ และแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น มีอยู่หลายทฤษฎี เช่น “ขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยว” (Carrying Capacity) แต่บทความวิชานี้จะนำเสนอแนวทางในการกำหนดปริมาณนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หรืออุทยานแห่งชาติ เพราะว่า การท่องเที่ยวในพื้นที่เหล่านี้ จะเสี่ยงต่อการถูกทำลายสูง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของธรรมชาติ หรือสัตว์ป่า ดังนั้นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเราจำเป็นต้องเรียนรู้ประเด็นต่างๆ ในสิ่งเหล่านี้ คือ 1. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติ การเตรียมความพร้อมสำหรับรองรับพื้นที่อุทยานแห่งชาติ 2. เทคนิคและวิธีการตรวจสอบความเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ 3. เทคนิคการจัดการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ 4. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการการท่องเที่ยว ซึ่งประเด็นต่างๆ ที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น ก็เป็นแนวทางที่จะกำหนดปริมาณนักท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นแหล่งนันทนาการ และแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และมีรายละเอียดต่างๆ ตามแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

* ภาควิชาสันทนาการ คณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ความรู้เบื้องต้น ความสำคัญ และการเตรียมพื้นที่คุ้มครองเพื่อการท่องเที่ยว

เรื่องของความรู้ ความสำคัญ และการเตรียมพื้นที่คุ้มครองเพื่อการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะทั้งสามส่วนมีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกันเป็นอย่างมาก นักท่องเที่ยวจึงต้องเรียนรู้ในสิ่งเหล่านี้ไปพร้อมๆ กัน เพื่อถ่ายทอดความเข้าใจ ซึ่งการท่องเที่ยวนั้นเป็นที่ทราบดีอยู่แล้วว่าเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทยเป็นจำนวนมหาศาล จึงถือได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ได้กลายมาเป็นส่วนที่ช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจของประเทศด้วยการสร้างรายได้อยู่ในอันดับสูงสุดมาโดยตลอดและประเทศไทยได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียที่ประสบความสำเร็จจนกลายเป็นแบบอย่างของหลายประเทศ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2547:5) เมื่อการท่องเที่ยวเจริญเติบโตขึ้นผลกระทบที่ตามมาจากการท่องเที่ยวก็ย่อมจะมีมาด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติที่จะต้องสูญเสียไปจากการท่องเที่ยว เพราะฉะนั้นความรู้หรือการรับรู้เรื่องของการท่องเที่ยว จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่นักท่องเที่ยวจะต้องศึกษาหาข้อมูลและเตรียมตัวให้พร้อมก่อนการเดินทาง ว่าสถานที่ที่นักท่องเที่ยวจะไปท่องเที่ยว นั้น มีกฎระเบียบข้อบังคับอะไรที่ห้ามนักท่องเที่ยวปฏิบัติ และห้ามทำกิจกรรมอะไรบ้าง นักท่องเที่ยวเองก็ควรที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบเหล่านั้น เพื่อความปลอดภัยในการท่องเที่ยวและนอกจากข้อปฏิบัติแล้วยังมีเรื่องของข้อมูลการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะต้องศึกษาก่อนเดินทางว่า การไปท่องเที่ยวยังสถานที่เหล่านั้นจะให้ความรู้อะไรกับนักท่องเที่ยว เมื่อไปท่องเที่ยวแล้วจะได้รับความรู้อะไรกลับมา นอกจากเรื่องของความรู้เบื้องต้นแล้ว เรื่องของความสำคัญของการท่องเที่ยว โดยเฉพาะสถานที่ว่าสถานที่เหล่านั้นมีความสำคัญอย่างไรบ้าง การที่ทราบถึงความสำคัญของสถานที่ ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวเป็นนักท่องเที่ยวที่ดีมีคุณภาพ แต่ปัญหาจากการท่องเที่ยวก็ยังมีได้มีเพียงเรื่องของอาหารรายได้ การทำลายทรัพยากร แต่บางครั้งก็อาจจะมีในเรื่องของโรคติดต่อที่มากับนักท่องเที่ยว ซึ่งเราเห็นได้จากแหล่งข่าวต่างๆ เช่น ในเรื่องของไข้หวัด 2009 ที่ทำให้สนามบินต้องมีมาตรการในการรับมือเพื่อไม่ให้ผู้ติดต่อเข้ามาแพร่กระจายไข้หวัดให้กับคนในประเทศนั้นๆ นี่ก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่เกิดจากการท่องเที่ยว (กรุงเทพมติชน. 2552) เมื่อทราบถึงความรู้เบื้องต้น ความสำคัญ ก็ยังจะต้องมีความพร้อมในเรื่องการเตรียมพื้นที่คุ้มครองในการท่องเที่ยว และต้องทราบอีกหลายๆ เรื่องด้วยกันไม่ว่าจะเรื่องของการให้ความรู้ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ชีตจำกัดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว ซึ่งก็จะกล่าวในแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในเรื่องต่อไป

เทคนิคและวิธีการตรวจสอบความเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

การท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาตินั้น การเสี่ยงต่อการที่ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย เป็นปัญหาสำคัญ จึงทำให้ต้องมีการศึกษาเรื่องเทคนิคและวิธีการตรวจสอบความเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เพื่อหาแนวทางในการป้องกัน ซึ่งในบทความวิชาการนี้จะกล่าวถึงเรื่องของ ชีตจำกัดความสามารถในการรองรับด้านนั้นหนนาการ ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติเป็นจำนวนมาก แต่อุทยานแห่งชาติที่เป็นที่นิยมก็ยังมีประชาชนเดินทางไปใช้ในวันหยุดเป็นจำนวนมาก จึงทำให้ต้องที่การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับด้านนั้นหนนาการ (Carrying Capacity) สำหรับอุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งเป็นมาตรการหนึ่งที่น่ามาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งประเทศไทยก็ได้นำเรื่องขีดความสามารถในการรองรับด้านนั้นหนนาการ มาใช้กับอุทยาน

แห่งชาตินำร่อง จำนวน 10 แห่ง โดยมีการประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2551 (สำนักงานอุทยานแห่งชาติ. 2554) ซึ่งประกอบได้ด้วย

1. อุทยานแห่งชาติ ห้วยน้ำดัง กำหนดให้หนักท่องเที่ยวเข้าพักค้างคืนได้สูงสุด 1134 คน ไปกลับ 850 คน
2. อุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก พักค้างคืนได้ 1000 คน ไปกลับ 1100 คน
3. อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ พักค้างคืนได้ 800 คน ไปกลับ 2500 คน
4. อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย พักค้างคืนได้ 850 คน ไปกลับ 2900 คน
5. อุทยานแห่งชาติภูกระดึง พักค้างคืนได้ 5300 คน ไปกลับ 300 คน
6. อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ พักค้างคืนได้ 2650 คน ไปกลับ 3235 คน
7. อุทยานแห่งชาติเอราวัณ พักค้างคืนได้ 742 คน ไปกลับได้ 2000 คน
8. อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน พักค้างคืนได้ 1500 คน ไปกลับ 1500 คน
9. อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ พักค้างคืนได้ 620 คน ไปกลับ 6520 คน
10. อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน พักค้างคืนได้ 180 คน ไปกลับ 1410 คน

ซึ่งอุทยานที่ได้กล่าวมาในข้างต้นก็เป็นเพียงอุทยานที่มีการนำร่องในเรื่องของขีดจำกัดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการ เพื่อการศึกษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางด้านการท่องเที่ยวให้คงอยู่ ไม่ให้ถูกทำลายจากการที่นักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ และผลของการกำหนดปริมาณนักท่องเที่ยวก็ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความสมบูรณ์และลดการทำลายสิ่งแวดล้อมจากนักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น ขีดจำกัดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการก็เป็นเพียงอีกนโยบายหนึ่งที่ทางสำนักงานอุทยานแห่งชาติ ได้คิดและกำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งนันทนาการ และแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน ไม่ใช่เพียงแค่ขีดจำกัดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการเพียงอย่างเดียวที่จะสามารถทำให้เรารักษาทรัพยากรทางธรรมชาติในการท่องเที่ยวไว้ได้ แต่ก็ยังมีอีกหลายวิธีที่เราจะต้องนำมาใช้ร่วมกันเพื่อให้ทรัพยากรยังคงอยู่ถึงรุ่นลูกหลานของเราต่อไป

เทคนิคการจัดการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

การจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติในแหล่งท่องเที่ยววันนี้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องทำเครื่องมือเพื่อที่จะตรวจสอบความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่นั้นๆ ว่า เสี่ยงต่อการถูกทำลายทางทรัพยากรการท่องเที่ยวสูงหรือไม่ และมีเทคนิคการจัดการการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติอย่างไรบ้าง ส่วนใหญ่ก็คงต้องลงไปสำรวจพื้นที่ว่า พื้นที่ไหนเสี่ยงต่อการถูกทำลาย และต้องหากรอบแนวทางในการป้องกันการถูกทำลายของพื้นที่นั้นๆ ดังได้กล่าวไว้ในข้างต้นในเรื่องของขีดจำกัดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการ ก็เป็นอีกทางหนึ่งที่ทางอุทยานแห่งชาติเองได้นำมาใช้ แต่ก็มีเพียงอุทยานแห่งชาติจำนวน 10 แห่ง ที่ได้เริ่มทดลองใช้เพื่อเป็นการนำร่อง และหากรอบแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ทางธรรมชาติที่เป็นอุทยานต่อไป อย่างไรก็ตาม ในเรื่องของขีดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการ ไม่สามารถใช้ได้ในทุกพื้นที่

เพราะว่าบางพื้นที่ความเหมาะสมหรือความเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมไปท่องเที่ยวอาจจะไม่เท่ากัน จึงคงต้องหาวิธีที่เหมาะสมว่าจะมีวิธีการอย่างไรและนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับพื้นที่นั้นๆ ต่อไป

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการการท่องเที่ยว

ชุมชนถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว เพราะว่าตัวชุมชนเองนั้น ก็เหมือนกับผู้ที่ต้องอาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวอย่างถาวร การที่เราจะทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวไว้ ก็มีหลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการให้ความรู้ การให้ชุมชนมาเป็นอาสาสมัคร และการที่ชุมชนเขามามีผลประโยชน์กับการท่องเที่ยว ซึ่งหลักหนีไม่พ้นเรื่องของผลประโยชน์ในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยว เพราะถ้าชุมชนได้ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ชาวบ้านหรือชุมชนก็คงมีกำลังใจในการรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติของพวกเขาไว้ แต่ถ้าชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในเรื่องของผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยว พวกเขาก็คงคิดแต่เพียงว่า “ชุมชนไม่ได้มีส่วนกับการท่องเที่ยว แล้วชุมชนจะรักษาไว้เพื่ออะไร” (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. 2551) ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องแนวทางการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว (2549: 34-35) จึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนแขวงสมเด็จเจ้าพระยา เพื่อให้ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวกลับคืนสู่ท้องถิ่นซึ่งจะถือได้ว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรอย่างแท้จริง เราจะเห็นได้ว่าชุมชนถือว่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่แท้จริง และยังเป็นกำลังหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนต่อไป

สรุป

จากที่ได้ศึกษาหาข้อมูลและกล่าวมาทั้งหมดในข้างต้น ก็เป็นเพียงแนวทางการกำหนดปริมาณนักท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นแหล่งนันทนาการ และแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งอาจจะยังมีอีกหลายแนวทางที่สามารถทำให้การท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืนได้ แต่นี่ก็เป็นแนวทางหนึ่งที่เราสามารถเลือกปฏิบัติเพื่อให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ที่เป็นอุตสาหกรรมหลักในการทำรายได้เข้าสู่ประเทศไทย และจะสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมั่นคง แต่สิ่งที่สำคัญคือเราจะต้องทำความเข้าใจและให้ความสำคัญอย่างจริงจังในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งหากเราสามารถปฏิบัติได้ก็น่าจะเชื่อได้ว่าการท่องเที่ยวของประเทศไทยจะมีความยั่งยืนต่อไปจนไม่มีวันสิ้นสุด

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว. (2549). การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ศึกษา เฉพาะกรณี : บ้านวังน้ำมอก อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์ สส.ม. (การพัฒนาชุมชน) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2554). ข้อมูลและสถิตินักท่องเที่ยว. สืบค้นเมื่อ วันที่ 4 พฤศจิกายน 2555 จาก <http://www.tat.or.th/e-journal>
- กรุงเทพมติชน. (2552). การเมือง : คุณภาพชีวิต. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2555 จาก <http://www.bangkokbiznews.com>
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2551). การท่องเที่ยวโดยชุมชน. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2555 จาก <http://www.cbt-i.org/travel.php>
- สำนักอุทยานแห่งชาติ. (2554). กฎ ระเบียบ แบบฟอร์ม เอกสารเผยแพร่. สืบค้นเมื่อ วันที่ 4 พฤศจิกายน 2555 จาก <http://park.dnp.go.th/visitor/listmedia.php>
- _____. (2554). การดำเนินโครงการศึกษาและติดตามขีดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ปังประมาณ 2547 – 52'. ฝ่ายวิจัยทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติ ส่วนศึกษาและวิจัยอุทยานแห่งชาติ